

خمس وزکات

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَأَعْلَمُوا أَنَّمَا غَنِمْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَإِنَّ لِلَّهِ خُمُسَهُ، وَلِلرَّسُولِ وَلِذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسْكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ إِنْ كُنْتُمْ ءَامِنْتُمْ بِاللَّهِ وَمَا أُنْزِلْنَا عَلَىٰ عَبْدِنَا يَوْمَ الْفُرْقَانِ يَوْمَ التَّلَاقِ الْجَمْعَانِ وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

سوره انفال، آیه ۴۱

به نام خدای بخشاینده مهربان

بدانید هرگونه غنیمتی به دست آورید، خمس آن برای خدا، و برای پیامبر، و برای ذی القربی و یتیمان و مسکینان و واماندگان در راه (از آنها) است، اگر به خدا و آنچه بر بنده خود در روز جدایی حق از باطل، روز درگیری دو گروه (باایمان و بی ایمان) [= روز جنگ بدر] نازل کردیم، ایمان آورده اید؛ و خداوند بر هر چیزی تواناست!

خُذْ مِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِمْ بِهَا وَصَلِّ عَلَيْهِمْ إِنَّ صَلَاتَكَ سَكَنٌ لَهُمْ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ

سوره توبه، آیه ۱۰۳

به نام خدای بخشاینده مهربان

از اموال آنها صدقه ای (بعنوان زکات) بگیر، تا بوسیله آن، آنها را پاک سازی و پرورش دهی! و (به هنگام گرفتن زکات،) به آنها دعا کن؛ که دعای تو، مایه آرامش آنهاست؛ و خداوند شنوا و داناست!

غَنِمَتُمْ	خُمْسُ	ابن سبیل
غنیمتی به دست آوردی	خمس	واماندگان در راه
الْفُرْقَانِ	تَزْكِيهِمْ	سَكَنَ
جدایی	پرورش دهید	آرامش

نمای درس

خمس و زکات چیست؟ خمس و زکات به چه چیزی تعلق می‌گیرد؟ آثار و برکات پرداخت خمس و زکات و عواقب و پیامدهای ترک آن چیست؟

سیمای هدایتی آیه

خمس و زکات از مهم‌ترین فروع دین و از واجبات اقتصادی در دین اسلام هستند.

خمس

خمس از موضوعات مهم اسلامی و به خصوص شیعیان است. محاسبه و پرداخت خمس از تکالیفی است که شیعیان در طول زندگی به آن توجه ویژه دارند. خُمس از فروع دین است و آیه ۴۱ سوره انفال و بیش از ۱۱۰ حدیث در کتاب‌های روایی از آن سخن گفته‌اند. خمس، پرداخت یک پنجم از موارد زیر است:

- زیادی درآمد سالانه
- غنیمت
- معدن
- گنج
- آنچه با غواصی به دست می‌آید.
- مال مخلوط به حرام

• زمینی که کافر ذمی از مسلمان بخرد.

نیمی از خمس به سادات فقیر اختصاص دارد و نیم دیگر به عنوان سهم امام در دوران غیبت امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف توسط مراجع تقلید برای ترویج و تقویت اسلام هزینه می‌گردد. اهل سنت خمس را ویژه غنائم جنگی می‌دانند و در موارد دیگر قبول ندارند. پرداخت خمس از واجبات است، و حلال شدن رزق و روزی بسته به دادن خمس است. امام کاظم علیه السلام فرمود: «خمس مالتان را بدهید تا رزق شما حلال شود»^۱ سپس فرمود: «این کلام سختی است که جز افراد با ایمان امتحان شده، تحمل آن را ندارند» دادن خمس برکات زیادی برای زندگی انسان دارد؛ امام رضا علیه السلام می‌فرماید: «خمس، کلید روزی شما و مایه از بین رفتن گناهان شما می‌باشد و چیزی است که برای روز نیاز خودتان (یعنی قیامت) ذخیره می‌کنید.»^۲

پرداختن خمس، در کنار شرک و قتل نفس، از بزرگ‌ترین گناهان کبیره شمرده شده است. امام صادق علیه السلام فرمود: «بزرگ‌ترین گناهان کبیره هفت چیز است: شرک و قتل و خوردن مال یتیم و عاق والدین و تهمت ناروا به زنان پاکدامن و از جبهه جنگ گریختن و حق اهل بیت را انکار کردن» سپس فرمود: «اما خوردن مال یتیمان همان حق ما است که از ما ربودند و خوردند»^۳ ترک پرداخت خمس، پیامدهای منفی فراوانی دارد: حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف می‌فرماید: «لعنت خدا و فرشتگان و همه مردم بر کسی باد که يك درهم از اموال ما را حلال شمارد» (یعنی خمس مالش را ندهد)^۴ همچنین استفاده از لباس و مکانی که خمس آن داده نشده، نماز را با مشکل مواجه می‌کند، چنانکه در حج، طواف با لباس احرامی که خمس آن داده نشده، باطل است.

۱. وسائل، ج ۹، ص ۴۸۴.

۲. وسائل الشیعة، ج ۶، ص ۳۷۵.

۳. الخصال، ج ۳، ص ۳۶۳.

۴. اکمال ۱، ین، ج ۲، ص ۱۹۸.

ما را معاف کن

عده‌ای از مردم خراسان به حضور امام علی بن موسی الرضا علیه السلام شرفیاب شده و گفتند: «ای فرزند رسول خدا! ما را از پرداخت خمس معاف کن و خمس را بر ما ببخش.» امام رضا علیه السلام فهمید که آن‌ها ثروتمند هستند و شایسته بخشش نیستند و با نیرنگ می‌خواهند این وظیفه الهی را ترک کنند؛ از این رو به آنها فرمود: «این چه حيله و نیرنگی است؟ شما با زبان خود نسبت به ما اظهار دوستی و محبت می‌کنید؛ اما از طرف دیگر حقى را که خداوند برای ما قرار داده و بر شما واجب نموده، از ما دریغ می‌کنید؟! خیر؛ هرگز چنین کاری را نمی‌کنم و شما را از دادن خمس معاف نمی‌دارم.»^۱

زکات

زکات از مهم‌ترین واجبات در دین اسلام است که در ۵۹ آیه قرآن و حدود ۲۰۰۰ روایت به آن اشاره شده است.

زکات دو نوع دارد:

۱. **زکات بدن** که به زکات فطره معروف است و در عید فطر پرداخت می‌شود. مقدار زکات فطره برای هر نفر، حدود سه کیلوگرم از خوراک معمول مردم، مانند گندم، جو، خرما، برنج، کشمش است و معادل پولی آنها را نیز می‌توان داد.
۲. **زکات مال**؛ مسلمانان باید مقدار معینی از ۹ قلم کالا را برای مصرف در زندگی فقرا و سایر امور عمومی اجتماعی پرداخت کنند. این ۹ کالا عبارتند از: طلا، نقره، گاو، گوسفند، شتر، گندم، جو، کشمش و خرما. مقدار پرداختی هر یک از این کالاها متفاوت است. زکات دهنده باید بالغ و عاقل باشد و مالی که می‌خواهد بدهد باید به حد نصاب رسیده باشد.^۲

۱. برگرفته از کتاب پاره‌ای از بهشت، محسن غفاری، ص ۲۹۸.

۲. مثلاً زکات گندم و جو و خرما و کشمش، وقتی واجب می‌شود که به «۸۴۷» کیلوگرم برسد.

زکات را باید به چه کسی داد؟

انسان می‌تواند زکات را در هشت مورد مصرف کند:

۱. فقیر؛ یعنی کسی که مخارج سال خود و خانواده‌اش را ندارد.
۲. مسکین؛ یعنی کسی که زندگی‌اش از فقر سخت‌تر می‌گذرد.
۳. کافرهایی که اگر زکات به آنان بدهد به دین اسلام تمایل پیدا می‌کنند یا در جنگ به مسلمانان کمک می‌کنند.
۴. برای خریداری بنده و آزاد کردن آنها.
۵. بدهکاری که نمی‌تواند قرض خود را بدهد.
۶. هر امری که رضای خداوند در آن باشد؛ مانند ساختن مسجد که منفعت عمومی دینی دارد، یا مثل ساختن پل و تعمیر جاده که منافعش به عموم مسلمانان می‌رسد.
۷. **ابن السبیل**، یعنی مسافری که در سفر در مانده شده است.
۸. کسی که از طرف امام یا نایب امام مأمور جمع‌آوری و پخش زکات به مستحقین زکات است.

وَسُوءُ إِيمَانِكُمْ بِالصَّدَقَةِ وَحَصْنُهَا ایمان خود را با صدقه دادن، و اموالتان را با
أَمْوَالِكُمْ بِالزَّكَاةِ وَادْفَعُوا أَمْوَاجَ الْبَلَاءِ زکات دادن نگاه دارید، و امواج بلا را با دعا از
بِالدُّعَاءِ خود برانید.

دادن زکات آثار و منافع فراوانی برای انسان دارد؛ برای نمونه:

- مایه تطهیر و تزکیه روح انسان می شود.
- باعث فرو نشاندن خشم خدا می گردد.
- باعث محبوب شدن بنده نزد خدا می شود.
- اموال انسان را از گزند بلاها حفظ می کند.
- باعث بخشش آمرزش گناهان می گردد.
- رزق و روزی انسان را زیاد می کند.
- البته ترک زکات هم آثار منفی و عواقب بدی برای انسان دارد؛ برای نمونه:
- باعث تلف شدن اموال و خسارت دو برابری می گردد.
- پولی که در زکات مصرف نشود در راه شر و گناه خرج می گردد.
- تارک زکات از رحمت الهی محروم می شود.
- تارک زکات محتاج دیگران می گردد.
- نماز تارک زکات قبول نمی شود.
- مال زکات داده نشده، آتش روز قیامت می گردد.
- زکات ندادن باعث بی برکتی زمین می شود.
- زکات ندادن باعث بی ایمان مردن می شود.

مالی که باعث شقاوت شد

«ثعلبه ابن حاطب» یکی از اصحاب پیامبر بود. او بارها از پیامبر خواسته بود تا برای زیاد شدن ثروتش دعا کند، اما پیامبر قبول نمی‌کرد تا اینکه ثعلبه با پیامبر پیمان بست که اگر خداوند مالی نصیبش کند، حق فقیران و مستمندان را بپردازد. پیامبر دعا کرد و گوسفندان ثعلبه زیاد شد تا آنجا که وی مجبور شد برای نگهداری آنها به خارج از مدینه منتقل شود؛ از این رو دیگر نمی‌توانست در نماز جماعت شرکت کند و تنها در نماز جمعه حاضر می‌شد، اما به مرور زمان آن را نیز ترک کرد. با نزول آیه ۱۰۳ سوره توبه و واجب شدن زکات، پیامبر دو تن را برای گرفتن زکات نزد ثعلبه فرستاد، اما وی از پرداخت آن خودداری کرد و زکات را با گرفتن جزیه^۱ مقایسه کرد؛ این کار ثعلبه سبب ناراحتی رسول خدا شد، در این هنگام جبرئیل با آیاتی بر پیامبر نازل شد و ثعلبه را به عنوان منافق معرفی کرد. ثعلبه چون شنید که درباره او آیه نازل شده است، با زکات به نزد پیامبر رفت، اما آن حضرت زکاتش را نپذیرفت و فرمود که خداوند مرا از پذیرش صدقه از تو منع کرده است.^۲

۱. مالیاتی است که از اهل کتاب گرفته می‌شود تا در قلمرو اسلامی جان و مالشان حفظ شود.

۲. مجمع البیان، ج ۵، ص ۹۴.

پرتوی از قرآن صاعد

نیایش ۴۴

وَوَفَّقْنَا فِيهِ لِأَنَّ... نَطَهَّرَهَا بِإِخْرَاجِ
الزَّكَّاتِ
و ما را در آن ماه توفیق ده، که آن (دارایی‌ها) را با
بیرون کردن زکات‌ها پاک کنیم.

دادن خمس و زکات باعث پاک شدن دارایی‌های انسان از هرگونه غل و غش می‌شود. امام علی علیه السلام می‌رmaid: «بدترین مال مالی است که از آن در راه خدا انفاق نشده باشد، و از پرداخت زکاتش خودداری کنند.»^۱ کسی که زکات مالش را پرداخت نکند بدون شک چون حق هشت طایفه در مال اوست، مالش مخلوط به حرام است؛ و همچنین کسی که خمس مالش را پرداخت نکند، اموالش با حق امام و سادات فقیر مخلوط شده و مالش حرام است. امام صادق علیه السلام می‌رmaid: «دزدها سه نفرند: آن که زکات نمی‌پردازد، آن که مهر زنان را به خود حلال می‌داند، آن که قرض می‌گیرد و نیت دارد باز پس ندهد.»^۲

اهمیت زکات دادن کمتر از نماز نیست؛ رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم می‌رmaid: «ی که زکات شتر و گاو و گوسفند به عهده اوست و نپردازد، در قیامت در سرزمینی صاف او را به پا می‌دارند، در آن وقت هر حیوا احب شاخی به او شاخ می‌زند، و هر گزنده‌ای او را می‌گزد، و هر سم داری او را لگدکوب می‌کند تا حضرت حق از حساب خلق فارغ شود و هر که زکات خرما و جو و گندم و انگور بر عهده اوست و نپرداخته، تا طبقه هفتم تا به پا شدن قیامت قلاده گردن او می‌کنند.»^۳

۱. میزان الحکمة، ج ۹، ص ۳۰۸.

۲. بحار الأنوار، ج ۹۶، ص ۱۲.

۳. بحار الأنوار، ج ۹۶، ص ۸.

تدبر کنیم

در آیه «خُذْ مِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِمْ بِهَا» پرداخت زکات را یکی از عوامل تزکیه معرفی شده است؛ تزکیه و تعلیم در رأس برنامه همه انبیا بوده است. «يُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ» در قرآن پرسوگند رین سوره‌ها، سوره شمس است که طبیعتاً باید در مورد مهمترین مسائل باشد و آن تزکیه روح از هرگونه پلیدی و آلودگی است. «قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكَّاهَا» یداین همه سوگند برای بیان این ه رستگاری در سایه تهذیب است، به خاطر آن باشد که خداوند به انسان بفهماند که من تمام مقدمات را برای تو آماده کردم، با نور آفتاب و ماه صحنه زندگی را روشن و با گردش شب و روز، زمینه تلاش و استراحت شما را فراهم کردم. زین را برای شما گستردم و آسمان را برافراشتم و درك خوبی‌ها و بدی‌ها را به روح شما الهام کردم تا به ا تیار خود، راه زکیه فس را بیمایید.

ابر و باد و مه و خورشید و فلک در کار
تو نانی به کف آری و به غفلت نخوری
همه از بهر تو سرگشته و فرمانبردار
شرط انصاف نباش ه تو فرمان نبری

فرد تزکیه شده می‌تواند منشأ تحول در جامعه شود و به جامعه رشد و شجاعت و شخصیت و معرفت و وحدت دهد، چن ه يك نفر تزکیه نشده برای رسیدن به هوسهای خود امت یی را به فساد و نابودی و سقوط می‌کشاند.
در قرآن، برای رستگاری انسان‌ها دو عامل مطرح شده است: یکی ا مان و دیگری تزکیه.

«قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكَّاهَا»، «قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ»

بنابراین حقیقت ایمان و تزکیه یکی است و هر کس می‌خواهد خودسازی کند، باید مؤمن واقعی باشد. آری مؤمن و ا ی کسی است که خود را تزکیه کند و تزکیه شده واقعی، کسی ا که ا مان داشته باشد و احکام و تکالیف دینی را به دقت انجام دهد.

نکته ترجمه

ترجمه جملات تعلیلیه در قرآن

عبارت‌های پایانی آیات قرآن که با واژه‌ی «إِنَّ» آغاز می‌شود، برای بیان علت به کار رفته‌اند. در ادبیات عرب این گونه جمله‌ها را، جملات تعلیلیه و در فارسی جملات پیرو می‌نامند. به عنوان مثال در زبان فارسی وقتی گفته شود: «من رفتم برای این که مادرم را ببینم»، جمله «من رفتم»، جمله پایه است و با پیوند وابسته‌ساز (برای این که) به جمله پیرو در انتهای جمله مرتبط شده است. در زبان عرب تعلیلیه بودن جملات از سیاق برداشت می‌شود، از این رو در ترجمه لازم است ضمن دقت در سیاق، پیوند وابسته‌ساز مناسب مانند: برای اینکه، به خاطر این که، چرا که و زیرا انتخاب شود.

«صَلِّ عَلَيْهِمْ إِنَّ صَلَاتَكَ سَكَنٌ لَهُمْ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ» (توبه: ۱۰۳)

بر آنان درود فرست (و د ا کن). زیرا دعای تو، مایه‌ی آرامش آنان است و خداوند شنوا و داناست.

پرسش و تمرین

واژگان زیر را ترجمه کنید.

غَنِمْتُمْ	خُمْسُهُ	ابْنِ السَّبِيلِ
الْفُرْقَانِ	التَّقَى	الْجَمْعَانِ

ب عبارت زیر را ترجمه کنید.

واژگان	وَاعْلَمُوا أَنَّمَا غَنِمْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَإِنَّ لِلَّهِ خُمُسَهُ وَلِلرَّسُولِ وَلِذِي الْقُرْبَىٰ
تحت اللفظی	
ترجمه روان	

ج بر اساس محتوای درس به پرسش‌های زیر پاسخ دهید.

۱. خمس به چه مواردی تعلق می‌گیرد؟ نام ببرید.
.....
۲. انواع زکات را نام برده و توضیح دهید.
.....
۳. چهار مورد از آثار دادن زکات را بنویسید.
.....

کارخواست

در جمع خانوادگی خود درباره خمس و سال خمسی گفتگو کنید.

